

ЕФЕКТИВНИЙ БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД ЯК ПЕРЕДУМОВА ВІДНОВЛЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

© 2016 **АНДРУЩАК Є. М., ЩУРЕВИЧ О. І.**

УДК 336.71

Андрущак Є. М., Щуревич О. І. Ефективний банківський нагляд як передумова відновлення стійкого розвитку банківської системи України

У статті доведено необхідність застосування ефективного банківського нагляду. Розглянуто його основні елементи, а саме: стратегічні завдання, методи здійснення, а також показники, за допомогою яких можна оцінити ефективність банківського нагляду. Надано авторське визначення поняття «ефективний банківський нагляд» як комплексу заходів, що включає у себе контроль та відстеження ситуації в банківському секторі; базується на нормативно-правовому, організаційному, методологічному, інформаційному, фінансовому забезпеченні; передбачає використання безвізного, виїзного нагляду та громадського контролю для досягнення системної стабільності, динамічного розвитку банківської системи, захищеності інтересів кредиторів, вкладників, акціонерів, клієнтів, а також якісного управління ризиками. Поряд з традиційними методами банківського нагляду виокремлено новий – громадський контроль за діяльністю банків. Охарактеризовано його базові компоненти, такі як: суб'єкти реалізації, принципи, інструменти реалізації, а також стратегічні завдання громадського контролю.

Ключові слова: ефективний банківський нагляд, банківська система, громадський контроль, Базельський комітет, системна стабільність.

Рис.: 2. **Бібл.:** 15.

Андрущак Євгенія Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет ім. І. Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна)

E-mail: ptashechka77@mail.ru

Щуревич Оксана Ігорівна – аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет ім. І. Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна)

E-mail: sh-oi@ukr.net

УДК 336.71

Андрущак Е. М., Щуревич О. И. Эффективный банковский надзор как предпосылка восстановления устойчивого развития банковской системы Украины

В статье доказана необходимость применения эффективного банковского надзора. Рассмотрены его основные элементы, а именно: стратегические задачи, методы осуществления, а также показатели, с помощью которых оценивают эффективность банковского надзора. Дано авторское определение понятия «эффективный банковский надзор» как комплекса мероприятий, который включает в себя контроль и отслеживание ситуации в банковском секторе; базируется на нормативно-правовом, организационном, методологическом, информационном, финансовом обеспечении; предусматривает использование безвыездного, выездного надзора и общественного контроля для достижения системной стабильности, динамического развития банковской системы, защищенности интересов кредиторов, вкладчиков, акционеров, клиентов, а также качественного управления рисками. Наряду с традиционными методами банковского надзора выделен новый – общественный контроль деятельности банков. Охарактеризованы его основные компоненты, такие как: субъекты реализации, принципы, инструменты реализации, а также стратегические задачи общественного контроля.

Ключевые слова: эффективный банковский надзор, банковская система, общественный контроль, Базельский комитет, системная стабильность.

Рис.: 2. **Библ.:** 15.

Андрущак Евгения Михайловна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, денежного обращения и кредита, Львовский национальный университет им. И. Франко (ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина)

E-mail: ptashechka77@mail.ru

Щуревич Оксана Игоревна – аспирант кафедры финансов, денежного обращения и кредита, Львовский национальный университет им. И. Франко (ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина)

E-mail: sh-oi@ukr.net

UDC 336.71

Andrushchak Ye. M., Shchurkevych O. I. The Efficient Banking Supervision as a Precondition for the Restoration of Sustainable Development of the Banking System of Ukraine

The article proves the need to implement the efficient banking supervision. Its main elements have been considered, namely: strategic objectives, means of implementation, as well as indicators that help to evaluate efficiency of banking supervision. An authors' own definition of concept of «efficient banking supervision» has been formulated as a set of measures, which includes controlling and monitoring the situation in the banking sector; based on normative, organizational, methodological, informational, and financial ensuring; involves the use of permanent, on-site supervision and public scrutiny oversight to achieve systemic stability, dynamic development of the banking system, protection of the interests of creditors, investors, shareholders, customers, as well as qualitative risk management. Along with traditional methods of banking supervision, a new one – public control of banks' activities – has been allocated. Its major components have been characterized as: subjects of implementation, principles, tools of implementation, as well as strategic objectives of the public control.

Keywords: efficient banking supervision, banking system, public control, the Basel Committee, systemic stability.

Fig.: 2. **Bibl.:** 15.

Andrushchak Yevheniya M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Money Turnover and Credit, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine)

E-mail: ptashechka77@mail.ru

Shchurkevych Oksana I. – Postgraduate Student of the Department of Finance, Money Turnover and Credit, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine)

E-mail: sh-oi@ukr.net

Світова фінансова криза 2008–2009 рр., вітчизняна банківська криза 2014–2015 рр. продемонстрували неефективність виконання Національним банком України функції банківського регулювання та нагляду. У зв'язку з цим лише протягом 2014–2015 рр. 63 банки

було виведено з фінансового ринку України. Це означає, що або інструменти банківського регулювання та нагляду були недієвими, або регулятор неправильно їх застосовував. Тому актуальним залишається питання щодо діячості діючої системи банківського нагляду в Україні.

Дослідженням сутності, основних характеристик та особливостей банківського нагляду займалися такі науковці: Бус О. Б. [1; 2], Довгань Ж. М. [3], Заруцька О. П. [4], Коваленко М. М. [5; 6], Міщенко В. І. [7, 8], Поправка О. Г. [9; 10], Сарахман О. М. [11], Скаска О. І. [11], Швець Н. Р. [12; 13] та ін.

Поняття «ефективний банківський нагляд» рідко зустрічається у працях вітчизняних вчених. Хоча Базельським комітетом з питань банківського нагляду розроблено 29 принципів ефективного банківського нагляду [14]. О. Г. Поправка зазначає, що ефективний банківський нагляд – це дієва система моніторингу банківської діяльності на всіх етапах життєвого циклу банків, спрямована на попередження, мінімізацію та запобігання негативним наслідкам функціонування банківських установ; яка ґрунтується на принципах ефективного банківського нагляду та здатна миттєво трансформуватися і видозмінюватися під впливом змін макроекономічного середовища [9]. Однак детальніше дане поняття, зокрема елементи ефективного банківського нагляду, розглянуто не було.

Сучасні виклики фінансового середовища створюють необхідність проведення вдосконаленого, якіснішого виду нагляду – ефективного банківського нагляду. Глобалізація світових ринків, банківські кризи ліквідності, поява нових фінансових інструментів, послуг лише підкреслюють потребу в застосуванні дещо іншого підходу до моніторингу ситуації в банківській системі.

Метою даної статті є визначення сутності та основних елементів ефективного банківського нагляду в Україні.

У словнику української мови вказано, що *ефективний* – це такий, що приводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект [15].

На наш погляд, не можна обмежуватися лише визначенням ефективного банківського нагляду як досягнення кінцевої бажаної мети, тобто лише стабільності банківської системи (рис. 1).

Вважаємо, що це поняття є глибшим та змістовнішим.

Отже, ефективний банківський нагляд базується на:

- ✦ *нормативно-правовому забезпеченні* – сукупність законів, декретів, директив, інструкцій, положень, які визначають правове підґрунтя для реалізації ефективного банківського нагляду з урахуванням рекомендацій міжнародних фінансових установ (Базельського комітету, МВФ, ФАТФ, ЄЦБ та ін.);
- ✦ *організаційному забезпеченні* – ступінь незалежності органу, що здійснює банківський нагляд; наявність у структурі наглядового органу кваліфікованих, професійних кадрів; правильність розуміння органом нагляду завдань, функцій, які на них покладені; програмно-технологічні засоби, комплекси для опрацювання інформації;
- ✦ *методологічному забезпеченні* – арсенал методів, інструментів банківського нагляду, що є достатніми для проведення ефективного нагляду;

- ✦ *інформаційному забезпеченні* – надання банками своєчасно і в повному обсязі достовірної фінансової звітності; рейтинги вітчизняних та міжнародних рейтингових агентств; висновки незалежних аудиторів; результати громадського контролю.
- ✦ *фінансовому забезпеченні* – достатність фінансових ресурсів наглядового органу для здійснення неупередженого нагляду, у результаті якого визначається реальна ситуація у банках.

Стратегічними завданнями ефективного банківського нагляду на сучасному етапі посткризового відновлення та розвитку вітчизняної банківської системи є:

- ✦ сприяння системній стабільності;
- ✦ забезпечення ефективного динамічного розвитку банківської системи;
- ✦ здійснення на високому рівні захисту інтересів кредиторів, вкладників, клієнтів, акціонерів;
- ✦ запобігання банкрутств значної кількості банків, а якщо таких подій не уникнути, то потрібно докласти всіх зусиль, щоб ці процеси не підірвали довіру вкладників до банків, а також не мали руйнівних наслідків для банківської системи;
- ✦ управління ідентифікованими ризиками та прогнозування потенційних ризиків; формування необхідних резервів.

Усі перелічені завдання можна досягнути, застосовуючи інструменти та методи ефективного банківського нагляду, серед яких варто виокремити:

1. Вчасне реагування на кризові тенденції у банку. Особливу увагу слід приділити саме проблемам з ліквідністю, капіталізацією та якістю активів.

2. За відсутності можливості проведення фінансового оздоровлення банку, рекапіталізації за участі акціонерів, держави виводити банк з ринку для зменшення негативного впливу на економічну систему.

3. Здійснення наглядовим органом перевірок банківських установ як безвізних, так і безпосередньо у банку. Крім них, варто звертати увагу також і на результати громадського контролю (рис. 2).

4. Для зменшення кількості банків – порушників нормативних та інших вимог НБУ посилити заходи впливу в бік збільшення розмірів штрафів, санкцій.

5. Проведення стрес-тестування банківської системи для прогнозування виникнення можливих криз і своєчасного їх уникнення або зменшення до мінімуму негативного впливу.

6. Здійснення розрахунків удосконалених показників діяльності, що адекватно відображають ситуацію у банківській сфері.

7. Ефективність тимчасової адміністрації, тобто надання пропозицій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо покращення успішності тимчасової адміністрації у банках.

За допомогою таких показників можна оцінити ефективний банківський нагляд:

1. Рівень довіри населення до банківської системи. Ресурсна база банків формується з різних джерел.

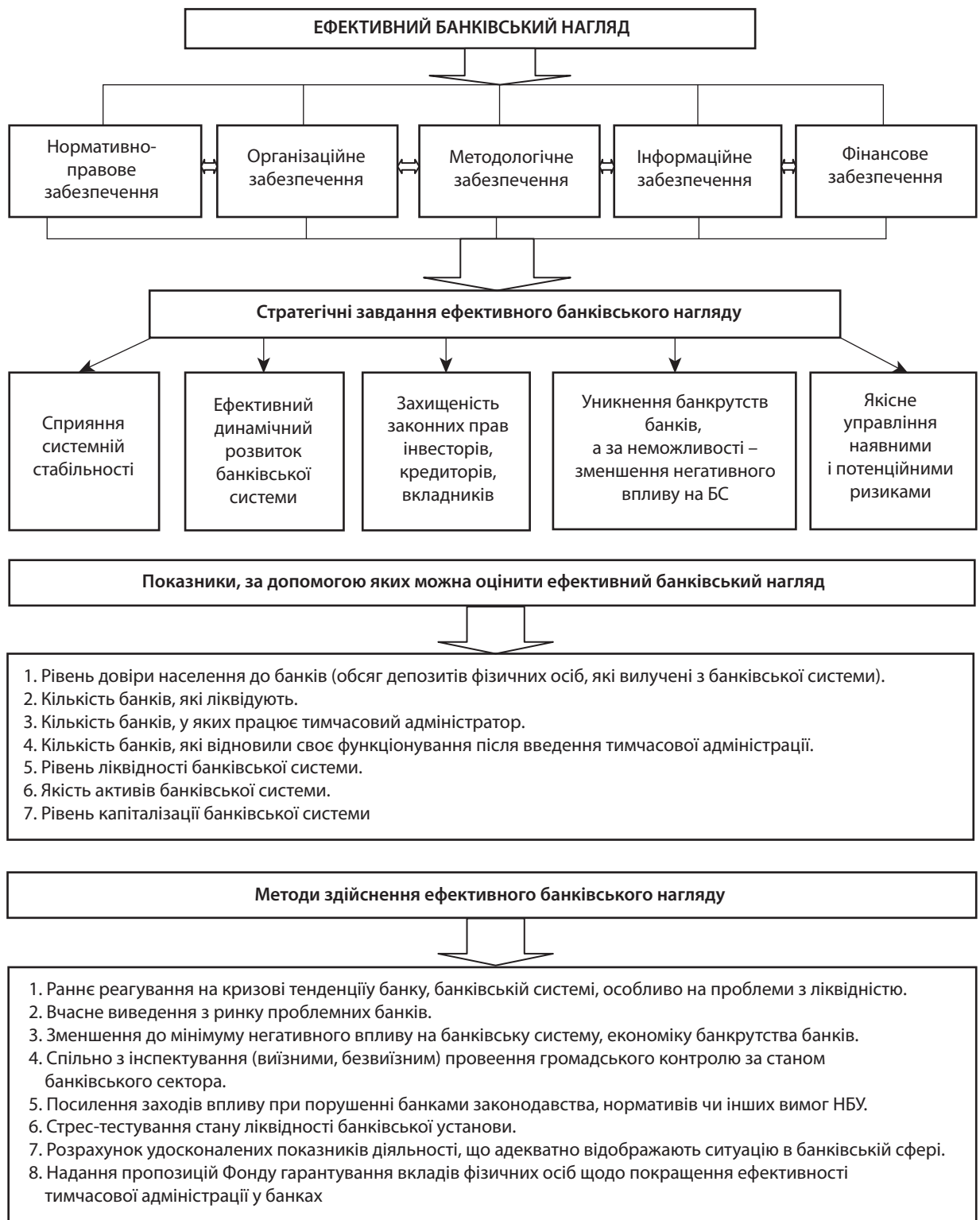

Рис. 1. Структурна модель ефективного банківського нагляду

Як правило, переважають депозити фізичних осіб. Для того, щоб населення зберігало кошти на депозитних рахунках, необхідним є підтримання довіри до банків, банківської системи. Це можна забезпечити, реалізуючи політику ефективного банківського нагляду.

2. Кількість банків, у яких введено тимчасову адміністрацію; які є на стадії ліквідації; які відновили свою діяльність після роботи тимчасового адміністратора. Масове визнання банків неплатоспроможними,

яке відбулося протягом 2014–2015 рр., коли з ринку виведено 63 банки, призвело до панічних настроїв у банківському середовищі. Практично усі банки, у яких введено тимчасову адміністрацію, з часом ліквідували. Таким чином, можна констатувати, що дії з фінансового оздоровлення банків не давали позитивного результату. А це означає, що потрібно реалізовувати ефективний банківський нагляд на ранніх етапах появи проблем у банківській установі.

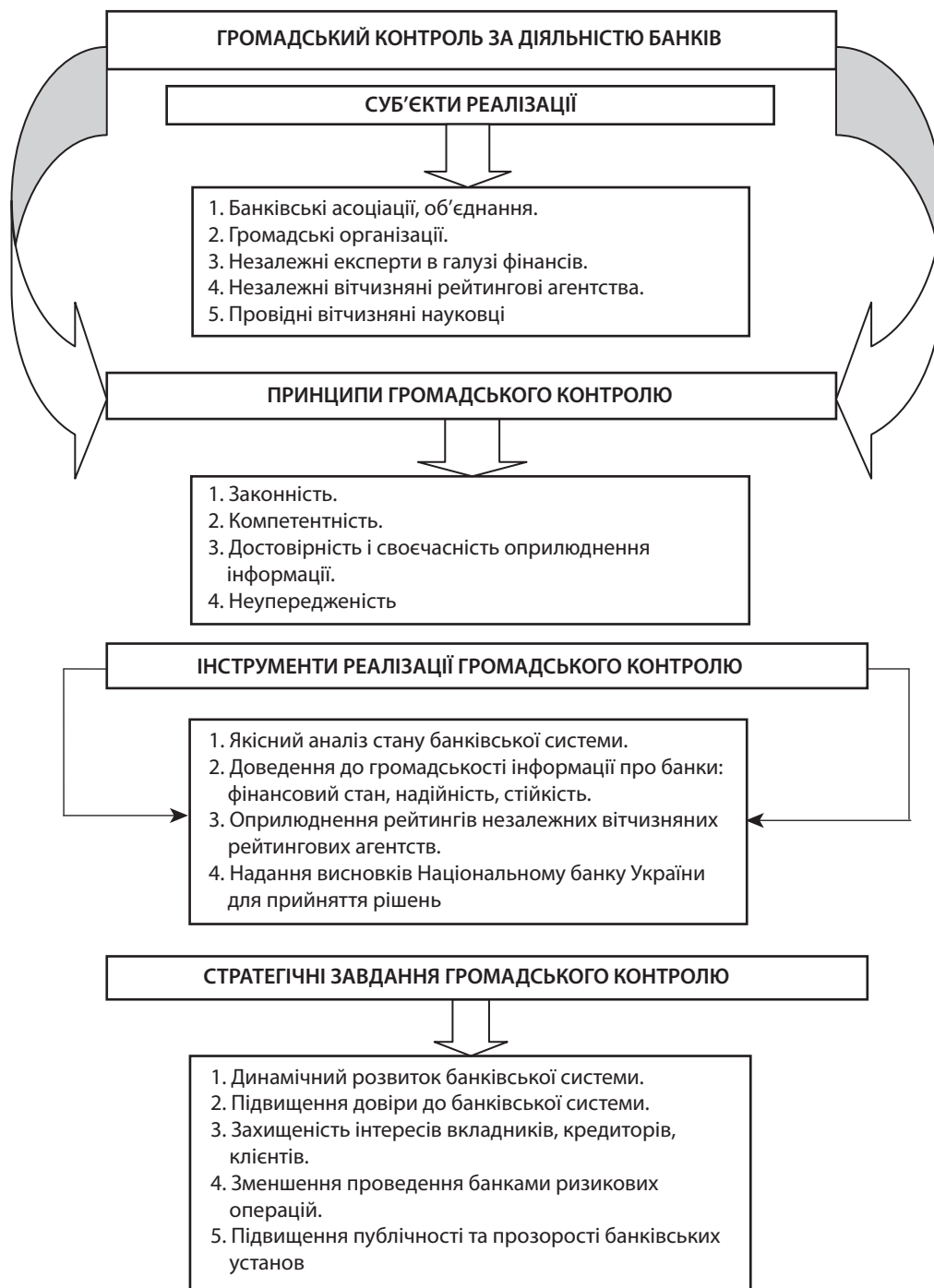

Рис. 2. Концептуальні засади реалізації громадського контролю за діяльністю банківських установ України

3. Рівень ліквідності банків, банківської системи. Потрібно регулювати оптимальний рівень ліквідності, тобто і недостатня, і надлишкова ліквідність мають контролюватися.

4. Якість активів у банках (частка проблемних активів тощо).

5. Рівень капіталізації банківської системи як чинник виходу банківських установ з кризи, а також відновлення стійкості, стабільності банківського сектору.

Детально розглянувши елементи ефективного банківського нагляду, сформулюємо визначення цього поняття.

Ефективний банківський нагляд – це комплекс заходів, що включає в себе контроль та відстеження си-

туації в банківському секторі; базується на нормативно-правовому, організаційному, методологічному, інформаційному, фінансовому забезпеченні; передбачає використання безвиїзного, виїзного нагляду та громадського контролю для досягнення системної стабільності, динамічного розвитку банківської системи, захищеності інтересів кредиторів, вкладників, акціонерів, клієнтів, а також якісного управління ризиками.

Події в банківському секторі протягом 2014–2015 рр. продемонстрували непрозорість та непередбачуваність, вибірковість дій регулятора щодо банків, коли при порушенні нормативів деякими банківськими установами вони одразу визнавалися неплатоспроможними, а інші за тих самих порушень надалі функціонували на ринку.

Тому виникає потреба у проведенні громадського контролю за діяльністю банків, який виконуватиме подвійну функцію: з одного боку, як інструмент ефективного банківського нагляду, а з іншого – як спосіб підтримання довіри до банків та банківської системи загалом.

Варто наголосити на деяких його характеристиках. Суб'єктами реалізації даного виду контролю виступають: банківські асоціації, об'єднання; незалежні експерти у галузі фінансів; незалежні вітчизняні рейтингові агентства; провідні вітчизняні науковці; громадські організації. Така різноплановість зазначених суб'єктів сприятиме неупередженому, якісному контролю за банками.

Принципами громадського контролю є такі:

1. **Законність** – усі дії, висновки, рішення повинні базуватися на засадах діючого законодавства, вимогах Національного банку України.

2. **Компетентність** – ті, хто проводитиме аналіз ситуації в банківській системі, зобов'язані мати відповідну освіту, а також бути фаховими спеціалістами у банківській сфері.

3. **Достовірність і своєчасність оприлюднення інформації** – за підсумками аналізу отримані результати своєчасно і правдиво мають бути оприлюднені у відповідних джерелах.

4. **Неупередженість** – контроль потрібно проводити об'єктивно, без ознак зацікавленості до будь-якого виду банків.

Визначено такі **інструменти реалізації** громадського контролю:

1. **Якісний аналіз стану банківської системи** – громадський контроль повинен достовірно відображати реальну ситуацію в банківському секторі без ознак суб'єктивності, вибіркової на основі фахового аналізу.

2. **Доведення до громадськості інформації про банки: фінансовий стан, надійність, стійкість** – усі, хто цікавляться ситуацією в банківському секторі, зможуть отримати потрібні дані, звичайно, не порушуючи принципу банківської таємниці. Таким чином, фізичні та юридичні особи обиратимуть установи, в яких обслуговуватися.

3. **Оприлюднення рейтингів незалежних вітчизняних рейтингових агентств** – такі установи надають послуги щодо визначення рейтингу банків, які функціонують на вітчизняному фінансовому ринку. Тоді на такій підставі прогнозуються можливості розвитку банківських установ на найближчу перспективу.

4. **Надання висновків Національному банку України для прийняття рішень** – результати якісного аналізу діяльності банків передаються регулятору та гаранту стабільності банківського сектора для виправлення, коригування ситуації та життя відповідних заходів впливу.

Суть громадського контролю базується на визначенні стратегічних завдань і перспектив розвитку банківського сектора. Зокрема, вважаємо найважливішими такі: підвищення довіри до банків (як головний рушій подальшого функціонування банків); динамічний розвиток банківської системи; підвищення публічності та прозорості банківських установ; зменшення рівня ризи-

кованості банківських операцій; захищеність інтересів вкладників, кредиторів, клієнтів.

ВИСНОВКИ

Практичне застосування політики ефективного банківського нагляду, основні елементи якого були розглянуті у статті, сприятимуть досягненню стратегічних завдань розвитку банківської системи України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бус О.** Сутність понять «банківське регулювання», «банківський нагляд» і «банківський контроль» / О. Бус // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 7. – С. 129–132.

2. **Бус О.** Особливості організації банківського нагляду, контролю та регулювання в зарубіжних країнах / О. Бус // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19.2. – С. 163–172.

3. **Довгань Ж. М.** Роль та місце банківського нагляду в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи / Ж. М. Довгань // Сталій розвиток економіки. – 2011. – № 5. – С. 256–259.

4. **Заруцька О. П.** Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід: монографія / О. П. Заруцька. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 379 с.

5. **Коваленко М. М.** Складові, функції та завдання банківського нагляду як механізму державного регулювання [Електронний ресурс] / М. М. Коваленко – Режим доступу: [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kmmmdr.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kmmmdr.pdf)

6. **Коваленко М.** Удосконалення організаційної структури банківського нагляду в Україні / М. Коваленко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2012. – № 2. – С. 115–122.

7. **Мищенко В. І.** Банківський нагляд: підручник / В. І. Мищенко, С. В. Науменкова. – К.: ЦНД НБУ, УБС, 2011. – 498 с.

8. **Мищенко В.** Підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні / В. Мищенко // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 8. – С. 4–9.

9. **Поправка О. Г.** Ефективний банківський нагляд: передумови і фактори / О. Г. Поправка // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 3. – С. 250–253.

10. **Поправка О. Г.** Сутність банківського нагляду: терміни, визначення [Електронний ресурс] / О. Г. Поправка. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4019/1/26.pdf>

11. **Скаско О. І.** Стратегія розвитку банківського нагляду в Україні / О. І. Скаско, О. М. Сарахман // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 4 (54). – С. 296–298.

12. **Швець Н. Р.** Сучасні завдання банківського нагляду / Н. Р. Швець // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 9. – С. 34–39.

13. **Швець Н. Р.** Теоретико-методологічні засади сучасного банківського нагляду [Електронний ресурс] / Швець Н. Р. – Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/537/709>

14. Основні принципи ефективного банківського нагляду [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45251>

15. Словник української мови: в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1971. – Том 2. – 492 с.

REFERENCES

Bus, O. "Sutnist poniat «bankivske rehuliuвання», «bankivskyi nahliad» i «bankivskyi kontrol» [The essence of the concepts

"Bank regulation, Bank supervision" and "banking supervision"]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 7 (2010): 129-132.

Bus, O. "Osoblyvosti orhanizatsii bankivskoho nahliadu, kontroliu ta rehuliuвання v zarubiznykh krainakh" [Peculiarities of organization of banking supervision, control and regulation in foreign countries]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 19.2 (2009): 163-172.

Dovhan, Zh. M. "Rol ta mistse bankivskoho nahliadu v zabezpechenni finansovoi stiiikosti bankivskoi systemy" [The role and place of banking supervision in ensuring financial stability of the banking system]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 5 (2011): 256-259.

Kovalenko, M. M. "Skladovi, funktsii ta zavdannia bankivskoho nahliadu yak mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання" [Components, functions and tasks of banking supervision as a mechanism of state regulation]. [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kmmmdr.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kmmmdr.pdf)

Kovalenko, M. "Udoskonalennia orhanizatsiinoi struktury bankivskoho nahliadu v Ukraini" [Improving the organizational structure of banking supervision in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, no. 2 (2012): 115-122.

Mishchenko, V. I., and Naumenkova, S. V. *Bankivskyyi nahliad* [Banking supervision]. Kyiv: TsND NBU; UBS, 2011.

Mishchenko, V. "Pidvyshchennia efektyvnosti rehuliuвання ta nahliadu za finansovym sektorom v Ukraini" [Improving the efficiency of regulation and supervision of the financial sector in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 8 (2010): 4-9.

"Osnovni pryntsypy efektyvnoho bankivskoho nahliadu" [The core principles for effective banking supervision]. <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45251>

Popravka, O. H. "Efektyvnyi bankivskyyi nahliad: peredumovy i faktory" [Effective banking supervision: prerequisites and factors]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy NBU*, no. 3 (2011): 250-253.

Popravka, O. H. "Sutnist bankivskoho nahliadu: terminy, vyznachennia" [The essence of banking supervision: terms, definitions]. <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4019/1/26.pdf>

Skasko, O. I., and Sarakhman, O. M. "Stratehiia rozvytku bankivskoho nahliadu v Ukraini" [Development strategy of banking supervision in Ukraine]. *Visnyk ZhDTU*, no. 4 (54) (2010): 296-298.

Shvets, N. R. "Suchasni zavdannia bankivskoho nahliadu" [Modern problems of banking supervision]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 9 (2011): 34-39.

Shvets, N. R. "Teoretyko-metodolohichni zasady suchasnoho bankivskoho nahliadu" [Theoretical and methodological foundations of modern banking supervision]. <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/537/709>

Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. Vol. 2. Kyiv: Naukova dumka, 1971.

Zarutska, O. P. *Bankivskyyi nahliad z vykorystanniam strukturno-funktsionalnoho analizu: teoriia, svitovyi i vitchyzniani dosvid* [Banking supervision with the use of structural-functional analysis: theory, international and domestic experience]. Sumy: DVNZ «UABS NBU», 2013.